

A Körös utcától a Beväringsgatanig

Göteborgi beszélgetés Tóth Károly Antallal

– Ön az *Ellenpontok* legendás hármásának – Ara-Kovács Attila, Szócs Géza, Tóth Károly Antal – egyike. 1984-ben Magyarországon kapott menedéket, most Svédországban él. Kezdjük az elején: Mi volt a céljuk az *Ellenpontokkal*?

– A „legendás” kifejezést én más értelemben használnám, mint Ön. Az *Ellenpontok* éppen tíz éve jelent meg, de a vele kapcsolatos tények kevésbé ismertek, inkább legendák és találgatások keringenek róla. Kevesen tudják például, hogy Ara-Kovács Attilán és Szócs Gézán kívül a szamizdat alapító tagjai között van Molnár János is, aki akkor Tamáshidán volt lelkész. E tényen nem változtat az, hogy ő 1982 augusztusától családi okok miatt kimaradt a közös tevékenységből. Alig ismert az abban az időben Kolozsvárt élő Keszthelyi András szerepe, aki azon felül, hogy sokat írt a lapba, szerkesztői teendőket is végzett: ő állította össze a legtöbb *Ellenpontok*-szám *Állítólag* rovatát. Még csak az sem közismert, hogy az *Ellenpontok* Nagyváradon készült, és nem másutt, és Ara-Kovács Attila volt a „főszerkesztője”. (Azért idézőjeles ez a szó, mert nem osztogattunk se magunknak, se egymásnak titulusokat.) A legtöbb téveszme azonban a *Programjavaslat* és a *Memorandum* eredetével kapcsolatban keringett, és talán ma is kering. Tény: mindkettőt én javasoltam és írtam. A *Programjavaslat* első szövegváltozatát az Ön által említett hármás, valamint a feleségem, Tóth Ilona részvételével megbeszéltük. Szócs Géza ott elhangzott javaslatai beépültek a végleges szövegbe. A bizonytalanságok és találgatások valószínűleg megszűnnének, ha valóban kiadnák (ígéret volt rá) Molnár János könyvét az *Ellenpontokról*¹. Vagy ha sikerülne találni egy kiadót, amelyiknek van pénze egy éve kész tanulmánykötetem² megjelentetésére. Ebben ott van az *Ellenpontok* rövid története is.

Ami a tulajdonképpeni kérdését illeti: Nem sokat töprengtünk és beszélünk mi arról, hogy miért csináljuk az *Ellenpontokat*. Nyilvánvaló, hogy szerettük volna felrázni mind a hazai (erdélyi), mind a külföldi közvéleményt, ráirányítani a figyelmet az erdélyi-romániai magyarok elviselhetetlen helyzetére, az ez elleni cselekvés szükségességére. Minden bizonnyal mindnyájunk érzéseiben ott élt a *Programjavaslatban* megfogalmazott követelmény: „*valahol benn is meg kellene végre bontani a hallgatás falát...*”

– *Hogyan alakult az élete Magyarországon: hogyan próbált bekapcsolódni itt a „dolgok alakításába”, és végül is mi készítette arra a döntésre, hogy családjával együtt elhagyja Magyarországot?*

– Mikor feleségemmel és kislányunkkal 1984 nyarán Magyarországra érkeztünk, bennem határozott „küldetéstudat” működött. (Annyi tapasztalat után ma már csak mosolyogni tudok rajta.) Úgy véltem, módom lesz tovább folytatni egy magasabb szinten – bár nyilván képességeim korlátai között – azt, amit Erdélyben elkezdtem, s ami sorsomból következően is a legmélyebben foglalkoztatott. Nem politizálni akartam, hanem a kisebbségi kérdés elméleti vonatkozásait továbbgondolni. Mindenekelőtt a kérdés nemzetközi aspektusai érdekelték. Ehhez az kellett volna, hogy vagy főállásban foglalkozhassak „hobbimmal”, vagy olyan álláshoz jussak, ahol elég szabadidő áll a rendelkezésemre ehhez.

¹ A könyv az *Egyetlen* címen 1993 novemberében jelent meg Szegeden, magánkiadásban.

² A kötet 1994-ben jelent meg *Hova-tovább* címen a Stockholmi Magyar Ökumenikus Önképzőkör és a szombathelyi Savaria University Press közös kiadásában.

Végül a Magyar Országos Levéltárban sikerült állást szerezniem (egyébként biológiát végeztem Kolozsvárott), ahol – bár sok érdekes dologgal ismerkedtem meg – lényegében szellemi favágást kellett végezniem, ami ugyanakkor meglehetősen nagyfokú kötöttséggel is járt.

„Hivatalos fogadtatásban” is részesültünk Magyarországon. Már a Nyugatiba érkezésünk pillanatától észrevehetően figyeltek minket, s egy ideig a bennünket befogadó perbáli barátaink lakása körül is olyan emberek kószáltak, akiket addig senki sem látott arrafelé. Ma sem tudom, hogy a román vagy a magyar hatóságok küldték-e őket; esetleg mindkettő. (Be kell vallanom, hogy nem én figyeltem fel rájuk, hanem a barátaink, talán azért, mert akkor még azt hittem, hogy Magyarország ha „szocialista” is, egy magyar számára mégiscsak egészen más világ.)

Már Erdélyben jelezték nekem, hogy áttelepedésünk után Knopp András, a párt művelődési osztályának helyettes vezetője el akar majd beszélgetni velem. A találkozó létre is jött az MSZMP-székházban, és – mint egy ismerősöm előre megjósolta – Aczél György is benézett hozzánk vagy tíz percre. Elmondtam, az erdélyi magyarok úgy érzik, hogy a magyar állam nem sokat tesz sorsuk jobbra fordítása érdekében. A mintegy kétórás beszélgetés e téma körül forgott. Lehetséges, hogy ekkor több rossz pontot is szereztem, s ez kihathatott a magam és családom további sorsára.

Megalakulásakor felvételemet kértem a Juhász Gyula által vezetett Magyarságkutató Csoportba. Utóbb megtudtam, a pártközpontból „szóltak le”, hogy engem ne vegyenek fel. Kezdeti kedvező fogadtatás után teljesen átlátszó ürügyekkel utasítottak el két könyvkiadótól is, melyek üres szerkesztői állását megpályáztam.

Jelentkeztem a szegedi József Attila Tudományegyetem jogi karának levelező tagozatára. Egyrészt rendszeres ismereteket, másrészt „jogosítványt” akartam szerezni az általam művelni kívánt szakterületen. Helyhiányra hivatkozva utasítottak el, ugyanez az ok szerepelt fellebbezésem minisztériumi visszautasításában is. Nem voltam versenyképes a belügyisekkel és a tanácsítkárokkal szemben, akik a jelentkezők zömét alkották.

Mindebből valószínűleg joggal vontam le azt a következtetést, hogy az MSZMP művelődési osztálya szemmel kíséri csekélységem földi pályafutását, és távolról sem bánt engem senki Magyarországon, csak éppen azt teszik lehetetlenné, ami a legfontosabb: azon munkálkodni, amit többek között kötelességemnek is éreztem.

Ez az öröklődés lassan felemészti a lelki tartalékokat. Mindenekelőtt ez a tény rejlik ama döntésünk mögött, hogy elhagyjuk Magyarországot.

Természetesen nagyon sok más tényező is közrejátszott ebben. Ezek között nem elhanyagolható a lakáshelyzetünk. Flóra Néni (Illyés Gyuláné) jóvoltából egy egyszobás lakásban éltünk a Vérhalom utcában (ingyen). Miután megszületett a középső fiam, s a legnagyobb is áttelepedett Nagyváradról, és már öten éltünk egy szobában, minden lehetséges állami szervet megkerestem lakáskérélmünkkel. Nem kell mondanom, hogy hiába.

Végeredményben Magyarországon is kiszolgáltatottnak érezhettük tehát magunkat, még ha nem is olyan mértékben és formában, mint Romániában. A kiszolgáltatottságot is el lehet viselni, ha az ember úgy érzi, valamit mégis tud cselekedni.

1987 augusztusában meghívást kaptam az ellenzék különböző csoportjainak közös összejöveteleire. Itt született az országgyűlési képviselőknek megküldött „százak levele”. Ott voltam az első lakitelki találkozón is. Tagja voltam annak a munkacsoportnak, amelyik Joó Rudolf vezetésével az Erdélyről szóló jelentést készítette a Magyar Demokrata Fórum 1988. március 6-i találkozója.

Nem tudtam rajongani se az egyes ellenzéki csoportokon belüli, se a köztük lévő légkörért. Már akkor előrevetültek a későbbi – nem csupán elvi alapokon nyugvó – viszályok³. Persze,

³ Bizony, azóta világossá lett előttem, hogy az akkori „demokratikus” ellenzékiekből létrejött Szabad Demokraták Szövetségének minden tagjával igen alapos elvi ellentétben van valamennyi hazáját szerető ember.

még senki nem sejtette, milyen gyorsan köszönt be majd a változás, mindenki a kommunizmus hosszas továbbélésével számolt. Mi – a mi adott helyzetünkben – ebből már nem kértünk. '88 március vége felé, néhány nappal az eljövételünk előtt, még aláírtuk a feleségemmel a Szabad Kezdeményezések Hálózatának alapító okmányát. De ekkor talán már a zsebünkben volt a repülőjegy.

– *Hogyan él most Göteborgban? Azért mégis furcsa, hogy a hajdani erdélyi magyar ellenzék egyik legismertebb teoretikusa, vagy ha úgy tetszik politikusa Göteborgban munkanélküli környezetvédő. Talán Magyarországon nagyobb szükség lenne Önre! Senki sem hívta még vissza? Ara-Kovács Attila Budapesten, Szőcs Géza Erdélyben él. Ön az egyetlen hármójuk közül, aki Nyugaton van.*

– Az egyik legismertebb teoretikusi és politikusi voltomra vonatkozó megtisztelő kijelentésének minden tagja túlzás. De lehet, hogy tényleg tűrhető teoretikus lehettem volna, ha a sors is úgy akarja. Politikusi alkat nem vagyok, politizálásra mindig a körülmények kényszerítettek.

Hogy hogyan élünk? Nyugodtan. Idegőrlően nyugodtan.

A történetünk bonyolultabb annál, mint hogy idejöttünk Svédországba, s most itt vagyunk. Első ideérkezésünkkor fennállt annak a lehetősége, hogy visszaküldenek bennünket, ezért beadtuk bevándorlási kérelmünket a stockholmi kanadai nagykövetségre. Tőlük hamarabb kaptunk választ. Tizenegy hónapi itt-tartózkodás után Montrealba repültünk. Mivel röviddel ezután megkaptuk a svéd tartózkodási engedélyt is, továbbá mivel Kanadát túl idegennek éreztük, '89 végén visszatértünk Göteborgba. Valójában csak ekkor kezdtünk svédül tanulni. Gyors egymásutánban elvégeztem néhány nyelvkurzust, hogy egyetemre jelentkezhessek. Erdélyi biológia-tanulmányaim háttérével most júniusban fejeztem be egy egyéves tanfolyamot, és jelenleg környezet- és egészségvédelmi felügyelő lehetnék, de Svédországban recesszió van. A volt svéd kollégáim többsége sem kapott állást.

A magyarországi rendszerváltás után úgy gondoltuk, néhány évig itt maradunk Svédországban, míg annyi pénzt tudunk félretenni, amivel meg tudjuk teremteni hazatelepedésünk minimális feltételeit. Ez egyelőre nem fog sikerülni.

Hívni nem hívott senki, de otthoni barátaink örülnének, ha haza tudnánk menni.

– *Visszatérne-e, ha érdemi munkát kapna? Vállalná-e családjával (immár három kisgyermek apja) a szerényebb anyagi körülményeket otthon?*

– Igen. De azt a bizonytalanságot, mely eddigi országváltoztatásainkat jellemezte, többé nem vállalnám.

– *Hogyan látja a magyar-román viszonyt? Van-e remény a megbékélésre?*

– Amíg a román nép saját politikusai által a legnyilvánvalóbb hazugságokkal az orránál fogva vezethető és irányítható, addig nem sok remény van a magyar-román viszony normalizálására.

Annak a hazugságszövevénynek a gerincét, melynek manipulatív használata hagyományosan a politikai hatalom megszerzésének és megtartásának legfontosabb eszköze Romániában, a román nép őshonos voltának fikciója képezi. Az erre épülő tulajdonosi magatartás, mely nem csupán a földre, hanem az azon élő népekre is kiterjed, lehetetlenné teszi a kisebbségek helyzetének rendezését, ugyanakkor azt is, hogy bármely tisztességes magyar kormány megfelelő viszonyt alakíthasson ki ezzel az országgal.

A dáko-román kontinuitás „elmélete”, ez az áltudományos köntösbe bújtatott politikai axióma eredetileg a magyar határokon belül élő románok egyenjogúsítási törekvéseinek volt ideológiai fegyvere. A rá épülő politika viszont a regáti politikusok Erdély fölötti (az utóbbi idők szóhasználata alapján Erdélyen minden Magyarországtól Romániához csatolt területet

érték) uralmát valósította meg, és mintegy ráadásként a kibővült Románia minden népe fölötti uralmukat. Az „elmélet” értékével a román politikusok is tisztában vannak. Az első világháború óta azt hirdetik, hogy Erdély történelmi igazságtétel eredményeként került a bukaresti kormány uralma alá, nem pedig számukra szerencsés történelmi konstelláció következményeként. Ugyanakkor azt igénylik Magyarországtól, hogy állandóan hangoztassa: nincsenek területi igényei Romániával szemben. Pedig az sem nyugtatná meg őket, ha a magyar kormány és minden egyes magyar valamennyi lehetséges fórum előtt ünnepélyes esküt tenne erre, *mert elképzelhetetlen számukra, hogy valóban bele lehessen nyugodni a trianoni igazságtalanságba.*

Erdély szabadelvű hagyományai, melyeket annyi évtized alatt sem sikerült teljesen kiölni, s melyeket az erdélyi románság egy része is őriz, teljes ellentétben állnak a Regát bizantinizmusával.⁴ (A Kárpátokon túl a liberálisabb magatartás talán csak a főváros értelmiségi köreiből lehet fel.) Ezért a román politika magyarellenessége lényegében Erdély-ellenesség is, amit többek között a „temesvári szellemmel” szembeni magatartása is bizonyít. A Regát Erdélyt a maga arculatára igyekszik átalakítani, egyelőre csak részleges sikerrel. Ez utóbbi tény a legfőbb mozgatója a dühödt magyarelles acsarkodásnak, hiszen önmagában nevetséges az a vád, hogy egy tíz százalékos kisebbség le akarja igazni a többséget. A nagy csinnadratta nem csupán a magyarok megfélemlítését és az általános hatalmi manipulációt szolgálja, hanem ugyanakkor az erdélyi románok figyelmét hivatott elterelni arról a tényről, hogy ők erdélyiek. A gyűlölködő erdélyi román politikusok az erdélyiség eltörlésére irányuló regáti politikát szolgálják. Nem veszik észre, hogy ezzel saját legnemesebb hagyományait is igyekeznek pusztítani.

Az őshonosság elméletére épített, mintegy másfél évszázada mesterségesen szított magyarelles gyűlölködés, az azóta folyó hazug propagandakampány átítatta és eltorzította a román közgondolkodást (lényegében a román kultúra jelentős részét), és lefegyverezte a népet a nyílt vagy álcázott diktatúrák fenyegetéseivel szemben. Ezt a hagyományt talán csak valamiféle kataklizma tudná megtörni. Pedig a hazugságok szétfoszlatása nélkül, valószínűleg nélkül a román sohasem lesz – demokráciáért is – érett nemzet, ami viszont előfeltétele annak, hogy valóban tárgyalópartner lehessen mind a nemzetiségek, mind a magyar állam számára.

Mivel tehát Erdély regátiak általi birtoklása a románok számára is súlyos teher, meggyőződésem, hogy mindkét fél számára az igazi megoldás az lenne, ha a föld népei maguk (nem pedig a többé-kevésbé erőszakkal betelepítettek és különösen nem az ókirályságbeli politikusok) rendelkezhetnének végre sorsuk fölött. Egy önálló Erdélyben – különös tekintettel arra, hogy nincsenek „őslakosai” – talán megvalósítható az ott honos népek egyenjogúsága, s így lenne remény a magyar és a román nép közötti kapcsolat rendezésére is.

Göteborg, 1992. október

Kérdezt: dr. Csisztay Gizella

(Megjelent a Bihari Napló 1992. évi 274-es, november 28-29-i számában.)

⁴ Kétségtelenül pontosabban fogalmaztam volna, ha az erdélyi törvényesség meglétét emeltem volna ki a bizantinizmussal szemben.